

■ **نادر زارع‌زاده***

عملیات خیبر به عنوان نخستین عملیات آبی- خاکی ایران اهمیت ویژه‌ای در تاریخ دفاع مقدس دارد. این عملیات سوم اسفند ۱۳۶۲ آغاز شد و تأثیرات مهمی در روند جنگ داشت. تجربه به عملیات خیبر فرماندهان را به عملیات بزرگ و موفقیت آمیزی مثل والفجر ۸ و کربلای ۵ رساند. مطلب پیش‌رو تحلیلی بسر چرایی و تأثیر گذاری انجام عملیات خیبر است که در ادامه می‌خوانید.

■ **نادیده گرفتن حقوق ایران**

در سال ۱۳۶۲ با گذشت سه سال از شروع جنگ تحمیلی، ایران از لحاظ سیاسی و اقتصادی در یک شرایط بسیار دشواری قرار گرفته بود و هر روز اوضاع جنگ و منطقه پیچیده‌تر می‌شد. دولت‌های استکباری نیز با افزایش فشار و تحریم علیه ایران و حمایت‌های نامحدود از حکومت بعث عراق، مانع پایان جنگ و سقوط رژیم صدام می‌شدند و همواره جنگ را تشدید می‌کردند. وزارت امور خارجه امریکا هم به صراحت اعلام کرد که کشور متبوعش نگران پیروزی ایران در جنگ با عراق است.

در این سال کشور فرانسه نیز در راستای حمایت از عراق، هواپیماهای مدرن «سوپر اتان‌دار» مجهز به موشک‌های «کروزست» را در اختیار این کشور گذاشت. این موشک‌ها در هدف قرار دادن کشتی‌های تجاری و نفتی ایران و اسکله‌های جزیره خارک بسیار مؤثر بود و جبهه جدیدی را در خلیج‌فارس علیه ایران گشود. در پی این اقدامات و گسترش جنگ به مناطق مسکونی و خلیج‌فارس شکایت‌هایی از سوی ایران به سازمان ملل ارائه می‌شود. شورای امنیت سازمان ملل نیز قطعنامه ۵۴۰ را در تاریخ نهم آبان‌ماه سال ۱۳۶۲ تصویب می‌کند که تقاضای توقف فوری تمامی عملیات‌های نظامی علیه هدف‌های غیرنظامی و نیز پایان دادن به خصومت در منطقه خلیج‌فارس در آن دیده می‌شود اما همچنان نسبت به حقوق پایمال شده جمهوری اسلامی و لزوم تعیین و تنبیه متجاوز حرفی به میسان نمی‌آورد و طرح اقدامی برای برقراری صلح پایدار و برخورد با جنایات صدام ارائه نمی‌دهند.

ایران جهت برن رفتن از این مشکلات و جهت فشار آوردن به دشمن در صحنه نظامی و سیاسی تا دیه‌ماه سال ۱۳۶۲ چند عملیات آفندی محدود و گسترده را برای ایمنی مدت سه روز قطع کرد و اجرا کرده بود اما عدم تحرک در مناطق جنوب، این تصور را در ذهن دشمن تقویت کرد که با وجود استحکامات و موانع پیچیده در خطوط پدافندی جنوب، قوای ایران دیگر قادر به عملیات گسترش بود.

مؤثر در این مناطق نمی‌باشند لذا ضرورت داشت با طرح‌ریزی و اقدامی جدید، جبهه‌های جنوبی از حالت انفعال خارج و گامی برای رسیدن به اهداف مهم نظامی برداشته شود.

■ **طراحی عملیات آبی- خاکی**

به‌همین منظور عملیات خیبر با رویکردی جدیدبه شکل نبرد آبی-خاکی طراحی شد که در نوع خود یکی از خلاقیت‌ها و شاهکارهای دفاع مقدس بود. این ابتکار عمل، توانمندی و جسارت فرماندهان انقلابی سپاه پاسداران را در شکستن بن‌بست‌ها و خروج از بحران به منصفه ظهور رساند.

طرح‌ریزی ایسن نبرد در منطقه‌ای بکسر و دور از انتظار دشمن، با رعایت دقیق مسائل حفاظتی و امنیتی، به‌صورت متمرکز و به‌کلی سری، در قرارگاه اطلاعاتی نصرت صورت گرفت. ارتش عراق نیز هرگز فکری نکرد که آب‌گرفتگی وسیع هورالعظیم برای نیروهای پیاده ایران قابل عبور

بیاشد و قوای مسلح ایران بتوانند تلاش اصلی تک خود را در این منطقه که فاقد خطوط مواصاتی است، قرار دهند.

در مرحله شناسایی و طرح‌ریزی این عملیات، فرماندهان یگان‌های عملیاتی نقش محدودتری نسبت به افندهای گذشته داشتند و تا آستانه شروع نبرد، از حضور مستقیم آنها و تردد غیر ضروری در منطقه جلوگیری می‌شد. این محدودیت و تمرکز در شناسایی و طرح‌ریزی، برای جلوگیری از افشای اطلاعات و لور رفتن منطقه عملیاتی، بسیار مؤثر بود و محاسنی در پی داشت اما حین اجرا، برای یگان‌های عملیاتی، مشکلات و ابهاماتی ایجاد می‌کرد.

■ **نفوذ به قلب دشمن**

به هر حال پس از چندماه فعالیت مستمر و بسیار پیچیده،طرح عملیاتی وماموریت یگان‌هااز شمال شطعلی در هورالپهویزه تا منطقه کوشک مشخص شد و با شروع مرحله نخست،نبرد گسترده خیبر در شامگاه سوم اسفندماه، رزمندگان قرارگاه نجف (از سپاه) با هدف قطع کردن جاده مهم بصره-العماره توانستند با سرعت جزایر مجنون و مناطقی از شرق دجله را تصرف کنند. رزمندگان سپاه و بسیج خود را به رودخانه دجله رساندند و با همکاری رابرای مدت سه روز قطع کرددند بصره - العماره و باقی مدت سه روز قطع کردند اما پشتیبانی از نیروهای موج اول که با نفوذ به ۴۰کیلومتر در عمق خاک دشمن تا بزرگراه‌بصره پیش‌رفته بودند،به دلیل گشوده‌نشدن راه زمینی از محور طلابیه و نشوه،امکان‌پذیر نبود.

ارتش عراق نیز با تجمع قوای رزهی و پیاده و حجم آتش توپخانه، توانست نیروهای ما را از منطقه‌القرنه و شرق دجله وادار به عقب‌نشینی کند. یکی از دلایل عدم موفقیت در حفظ مناطق آزادشده در محور القرنه، محدودیت در تأمین تجهیزات و امکانات لازم، به‌ویژه کمبود وسایل حمل‌ونقل و مشکل ترابری هوایی و دریایی از رزمندگانانی بود که به عمق مواضع دشمن رفته بودند.

یگان‌های خودی در محور طلابیه نیز به دلیل محدودیت زمین نبرد و استحکامات و تجهیزات پیچیده دشمن، نتوانستند پیشروی لازم را داشته باشند و پس از چند شبانه‌روز جنگ شدید، تلاش‌هایی نتیجه‌ماند اما در محور جزایر مجنون، یگان‌های قرارگاه حنین، موفق به تصرف منطقه‌های حساس و نفت خیز شده بودند و نبرد

تحلیلی بر نبرد بن‌بست‌شکن خیبر در سوم اسفند ۱۳۶۲

خیبر آغازگر تحولی مهم در جبهه‌های جنگ بود

سهمگین و رویارویی با پاتک‌های شدید ارتش عراق ادامه داشت.

■ **حملات شیمیایی دشمن**

در مرحله دوم عملیات، برای رسیدن به اهداف مورد نظر و به منظور الحاق و سپس پیشروی فرماندهان یگان‌های عملیاتی نقش محدودتری به سمت نشوه، دو تلاش اصلی در محور جزایر مجنون و طلابیه در نظر گرفته شد اما قرارگاه فتح که قرار بود از محور کوشک- طلابیه عبور کند، با پنج لشکر از ارتش عراق مواجه و متوقف شد و ابراهیم همت فرمانده این قرارگاه حین هدایت عملیات به شهادت رسید.

در محور پاسگاه زید نیز تک پشتیبانی توسط نیروهای قرارگاه کربلا (ارتش) صورت گرفت، ولی به دلیل استحکامات پیچیده و آتش پر حجم دشمن، حرکت آفندی در شب اول عملیات متوقف شد و نیروهای خودی به مواضع قبل بازگشتند. در هر صورت فضای تاکتیکی میان تک اصلی و تک پشتیبانی در عملیات خیبر، هماهنگی خوبی نداشت و نبود موفقیت در محور طلابیه و زید»موجب شد تا هیچ‌گاه راه ارتباطی از خشکی به جزایر مجنون باز نشود. دشمن هم

د

در مرحله شناسایی و طرح‌ریزی عملیات خیبر، فرماندهان یگان‌های عملیاتی نقش محدودتری نسبت به آفند‌های گذشته داشتند و تا آستانه شروع نبرد، از حضور مستقیم آنها و تردد غیر ضروری در منطقه جلوگیری می‌شد

در رزم و…زمینه‌ساز تحولی جدید در جنگ است؛ یک زیرسازی برای ادامه جنگ و یک خمیرمایه و پایه‌ای برای عملیات‌های بعدی هم تحول در تاکتیک و هم تحول در استراتژی جنگ.

یکی از مهم‌ترین جنبه این تغییر، شکل‌گیری سازمان رزم، آموزش، تجهیزات و سلاح برای عملیات‌های آبی- خاکی بود.

قایق و انواع شناورهای آب - خاکی و مهندسی رزمی پدیده‌های نوپهوری بودند که با این شکل جدید و در این مقطع پا به عرصه جنگ گناشتند و توانستند منشأ تحول در عملیات‌های بعدی در داخل رودخانه‌ها، آب‌گرفتگی یا خلیج‌فارس باشند.

پدیده‌هایی از جنس موانع و محدودیت‌های نظامی که تا پایان بسرای نبرد با عراق مشکل می‌نمود بار دیگر امکان حمله به جناحین و حمله به عقبه و دور زدن مواضع دشمن را میسر ساختند که در میان سایر تغییرات از اهمیت بیشتری برخوردار بود.

این تدبیر به همراه سایر تحولات، جمهوری اسلامی را از برتری جدیدی نسبت به دشمن بی‌بره، با تمام تمهیداتی که به‌کار برده بود و تصور می‌نمود حملات نظامی ایران کنترل شده است و خطر را به‌طور جدی‌تر و بیش از گذشته احساس کرد.

به ویژه این بار دریافت که ابتکار و ظرفیت‌سازی انتعاف و تحول در ایرانی‌ها پایان‌ناپذیر است. از این‌رو، عراق یک‌بار دیگر به توسعه توان وضعیت‌موجب شد تا نیروهای خودی نیز از هفته دوم عملیات، تمام تلاش و توان خود را برای حفظ جزایر مجنون متمرکز کنند.

ارتش عراق در پی ناکامی در جزایر مجنون و جبران شکست خود در میدان نبرد، به حمله‌ها و روش‌های غیرمتعارف و ناجوانمردانه‌ای روی آورد و علاوه بر به‌کارگیری گسترده سلاح‌های شیمیایی در منطقه عملیاتی، حملات وحشیانه به شهرها و مناطق مسکونی را تشدید کرد و با حمایت دولت‌های استکباری، جنگ را به خلیج‌فارس گسترش داد و به‌طور مکرر با هواپیماهای مدرن و موشک‌های پیشرفته، نفتکش‌ها و کشتی‌های تجاری ایران را مورد هدف قرار می‌داد. هرچند این موضوع مشکلاتی در روند جنگ به‌وجود آورد و موجب تضعیف توان اقتصادی کشور و ناامنی برای مردم ما شد اما به رغم همه این فشارها، با صبر و استقامت ملت و ایثار و فداکاری رزمندگان، پس از ۲۰روز نبرد سهمگین، حدود هزار کیلومتر مناطق مرزی و هور آزاد شد و جزایر مجنون به وسعت ۱۶۰ کیلومترمربع به همراه ۵۰ حلقه چاه نفت به تصرف سپاه اسلام درآمد. در اختیار داشتن این جزایر به عنوان سرپل مهم، می‌توانست زمینه را برای عملیات بعدی در شمال بصره فراهم کند.

■ **آغاز تحولی جدید در جنگ**

اجرای عملیات خیبر آغاز تحولی دیگر در دوره پس از فتح خرمشهر بود و عملیات‌های بدر، والفجر ۸، کربلای ۳، کربلای ۴ و ۵ و نیز عملیات‌های نظامی در خلیج‌فارس (در سال ۱۳۶۶) از این اندیشه جدید تأثیر پذیرفتند. با پیروزی‌های و دستت آمده در عملیات خیبر که به‌طور مشهود در نیوغ و ابتکار نظامی سپاه خودنمایی کرد، زمینه مساعدی برای پیشبرد سیاست‌های نظام فراهم شد و موجب دگرگونی اساسی در سازمان رزم سپاه شد. خیبر در زمره عملیات‌های مهم با دستاوردها و تجارب نوین در ابعاد گوناگون فرماندهی و مدیریت نظامی، عملیات آفندی، غافلگیری، طراوتی، مانور، تاکتیک‌های نوین، انعطاف‌پذیری

ارتباط با ما ۸۸۴۹۸۴۱

وادی کتاب

معرفی کتاب «یازده. احمد چلداوی»

فرار از یعقوبه ۱۸

از کمترین امکانات بهره‌ای نداشت. نام اسرای این اردوگاه به ثبت صلیب سرخ نرسیده بود و در بلاکتلیفی به‌سر می‌پرند.

■ **نقشه فرار**

فرار چلداوی و همراهانش نه در تکریت ۱۱ که در اردوگاه ۱۸ یعقوبه صورت می‌گیرد. راوی کتاب در سال ۶۸ به یعقوبه منتقل شده بود. زمستان ۶۸ که برای کش رفتن یک رادیو خود را به در مانگاه یعقوبه رسانده بود، آنجا با جمعی از اسرا رو به رو می‌شود که همگی به بهانه‌های مختلف به در مانگاه آمده بودند. چلداوی متوجه می‌شود که این جمع از اسرا قصد و نقشه فرار دارند. او هم با پیش‌زمینه قبلی فرار، به گروه پیشنهاد همراهی می‌دهد و چون عرب زبان بود، از همراهی او استقبال می‌کنند. سپس احمد چلداوی از اعراب خوزستان است که همواره دوشادوش سایر اقوام ایرانی، از امام میهن دفاع کرده‌اند. در کتاب «یازده، احمد چلداوی» ابتدا با زندگی این آزاده دفاع مقدس آشنا می‌شویم. در این مقطع چلداوی که متولد سال ۴۵ بود، همانند دیگر جوانان و نوجوانان آن روزگار وارد مبارزات انقلابی می‌شود. نکته‌ای که در فصول ابتدایی کتاب حائز اهمیت است، تولد چلداوی در سوسنگرد و زندگی اش در اهواز است. سر تا سر خوزستان

■ **علیرضا محمدی**

احمد چلداوی از اسرای اردوگاه مخفی تکریت ۱۱ بود که خاطرات خود از دوران زندگی تا اسارت و مقطعی بعد از آزادی را در کتابی تحت عنوان «یازده، احمد چلداوی» به رشته‌تحریر در آورده است. خاطرات وی یک نقطه عطف دارد که مربوط به فرار او و دو تن از هم‌زمانش از بیمارستان یعقوبه می‌شود. هر چند قایق و انواع شناورهای آب - خاکی و مهندسی رزمی پدیده‌های نوپهوری بودند که با این شکل جدید و در این مقطع پا به عرصه جنگ گناشتند و توانستند منشأ تحول در عملیات‌های بعدی در داخل رودخانه‌ها، آب‌گرفتگی یا خلیج‌فارس باشند.

■ **زندگی در بسیج**

احمد چلداوی از اعراب بهانه‌های مختلف کاری می‌کنند تا به بیمارستان یعقوبه اعزام بشوند. گروه فرار ششم نفر بودند که سه نفر قادر به همراهی نمی‌شوند و نهایتاً خود چلداوی به همراه هاشم منتولد سال ۴۵ بود، همانند دیگر جوانان و نوجوانان آن روزگار وارد مبارزات انقلابی می‌شود. نکته‌ای که در فصول ابتدایی کتاب حائز اهمیت است، تولد چلداوی در سوسنگرد و زندگی اش در اهواز است. سر تا سر خوزستان

■ **خروج از بیمارستان**

آنها یک نیمه شب با استفاده از خواب

احمد چلداوی نفر سمت چپ

سربراه‌های نگهبان، به توالست می‌روند و با پوشیدن لباس‌هایی که از قبیل تهیه کرده بودند از بیمارستان خارج می‌شوند. آن سوی سیع خار دارها سوار یک تاکسی می‌شوند اما چلداوی به اشتباه حرف راننده را که گفته بود شیشه‌ها را بالا بدهید به فارسی ترجمه می‌کند. راننده‌شک می‌کند و آنها نیز با تیغ جراحی که همراه آورده بودند او را تهدید به ادامه مسیر می‌کنند. سه اسیر فراری با راهی کردن راننده عراقی با پای پیاده به سمت سدلی حرکت می‌کنند و برای اولین بار اردوگاه خودشان را از بیرون تماشا می‌کنند. آنها باز سوار یک تاکسی دیگری می‌شوند که با درخواست کرایه راننده، تا حد لو رفتن پیش می‌روند. این راننده و همکارش آنها را به دست مأموران می‌سیارند اما چلداوی و هاشم فرار می‌کنند و مسعود گیر می‌افتد. فرار فراری نیز در نخلستان گیر می‌افتند و برای در امان ماندن از سربازانی که بی آنها می‌گشتند، خود را داخل زمین دفن می‌کنند. هاشم چون دستش شکسته بود نمی‌تواند گودال خوبی بکند و شناسایی می‌شود. متعاقب محل اختفای چلداوی هم لو می‌رود و هر دو دستگیر می‌شوند.

چلداوی، هاشم و مسعود پس از دستگیری مجدد دوباره به تکریت ۱۱ برگردانده می‌شوند و تا انتهای اسارت در سخت‌ترین شرایط نگهداری می‌شوند و مسود انواع شکنجه‌ها قرار می‌گیرند تا اینکه به تبادل اسرا، آنها نیز آزاد می‌شوند

علاوه بر این، آنها فعالیت بسیار زیادی برای تشکیل موضع دفاعی و ایجاد موانع واستحکامات در منطقه هور آغاز کردند که به لحاظ گستردگی منطقه توان قابل ملاحظه‌ای رامی‌طلبید و تسلط کامل بر آن نیز به زودی میسر نبود. از طرف دیگر بعد از خیبر چند عملیات بزرگ و کوچک و طرح‌ها و فریب در هور از جانب رزمندگان اسلام انجام شد و تا پایان جنگ باعث رعب و وحشت فرماندهان عراقی بود و هر لحظه انتظار حمله‌ای دیگر از سوی رزمندگان اسلام در این جبهه وجود داشت و بالاخره فرماندهان عراقی یک بار دیگر مواضع دفاعی خود را مورد بازنگری و تجزیه و تحلیل قرار دادند تا مبادا یک غفلت استراتژیک مانند هور، برتری دیگری برای ایران به‌ارفعان آورد.

غافلگیری مطلق ارتش عراق در برابر حمله رزمندگان اسلام، گونش‌های عقب‌ماندگی و شتاب‌زدگی را برای این کشور در پی داشت. این بار، دشمن دریافت که تدابیر تاکتیکی‌او در میدان نبرد نقش تعیین شده‌اش را از دست داده و در منطقه‌ای که تصور نمی‌کرد، مواضع ارزشمندی را از دست داده است.

این پدیده، نیوغ و ابتکار نیروهای ایرانی بود که هر آن امکان داشت ارتش عراق را در وضعیت جدید و خاصی قرار دهد که کنترل آن قابل پیش‌بینی نبود.

■ *** پژوهشگر مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس**

طراحی:علیرضا سجادی فر ■ شماره ۵۵۹۷

۱	۷	۸
۷	۵	۶
۸	۹	
	۳	۸
	۷	۱
	۲	۵
	۶	۴
	۹	۳
۲	۱	

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ تاوطوری قرار دهید که

در هر ردیف، ستون و مربع‌های

کوچک سه‌درسه فقط یک‌بار

به کار روند.

جدول کلمات متقاطع

■ پاسخ جدول شماره ۵۵۹۶

۱	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۲	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۳	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۴	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۵	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۶	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۷	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۹	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۱۰	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۱۱	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۱۲	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۱۳	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۱۴	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸
۱۵	۷	۱	۸	۷	۱	۸	۷	۱	۸

^[1] از کمترین امکانات بهره‌ای نداشت

^[2] نام اسرای این اردوگاه به ثبت صلیب سرخ نرسیده بود و در بلاکتلیفی به‌سر می‌پرند

^[3] فرار چلداوی و همراهانش نه در تکریت ۱۱ که در اردوگاه ۱۸ یعقوبه صورت می‌گیرد

^[4] کتاب در سال ۶۸ به یعقوبه منتقل شده بود

^[5] زمستان ۶۸ که برای کش رفتن یک رادیو خود را به در مانگاه یعقوبه رسانده بود، آنجا با جمعی از اسرا رو به رو می‌شود که همگی به بهانه‌های مختلف به در مانگاه آمده بودند

^[6] چلداوی متوجه می‌شود که این جمع از اسرا قصد و نقشه فرار دارند

^[7] او هم با پیش‌زمینه قبلی فرار، به گروه پیشنهاد همراهی می‌دهد و چون عرب زبان بود، از همراهی او استقبال می‌کنند

^[8] سپس احمد چلداوی از اعراب خوزستان است که همواره دوشادوش سایر اقوام ایرانی، از امام میهن دفاع کرده‌اند

^[9] در کتاب «یازده، احمد چلداوی» ابتدا با زندگی این آزاده دفاع مقدس آشنا می‌شویم

^[10] در این مقطع چلداوی که متولد سال ۴۵ بود، همانند دیگر جوانان و نوجوانان آن روزگار وارد مبارزات انقلابی می‌شود

^[11] نکته‌ای که در فصول ابتدایی کتاب حائز اهمیت است، تولد چلداوی در سوسنگرد و زندگی اش در اهواز است

^[12] سر تا سر خوزستان